

ÓBUDAI EGYETEM
ÓBUDA UNIVERSITY

Mérnöki Szimpózium a Bánkiban
(ESB 2025)

A Vitézi Rend szervezeti struktúrája a Horthy-kor során

The organizational structure of the Order of Vitéz during the Horthy era

¹Olah Szabolcs

¹Károli Gáspár Református Egyetem. Budapest, Magyarország, szabolcs.olah99@gmail.com

Összefoglalás

A Vitézi Rend a Horthy-kor egyik sajátos intézménye volt. Tagságának gerincét az egykori első- és második világháborús veteránok képezték. A magas létszám és a szervezet országos kiterjedése miatt szükséges volt egy belső apparátus felállítása. E belső szervek közül a legfontosabbak az Országos Vitézi Szék, a vitézi törzsszékek és a vármegyei vitézi székek voltak. Tanulmányunkban ezek bemutatására teszünk kísérletet.

Kulcsszavak: Vitézi Rend, Országos Vitézi Szék, vitézi törzsszék, vármegyei vitézi szék

Abstract

The Order of Vitéz was a distinctive institution of the Horthy era. The backbone of its membership consisted of veterans of the First and Second World Wars. Owing to its large membership and nationwide scope, it was necessary to establish an internal administrative apparatus. Among these internal bodies, the most important were the National Vitéz Council, the Vitéz district councils, and the county Vitéz councils. In this study, we attempt to present and examine these institutions.

Keywords: Order of Vitéz, National Vitéz Council, Vitéz District Council, County Vitéz Council

1 Bevezetés, forrásadottságok

Tanulmányunk célja, hogy bemutassa a Vitézi Rend három legfontosabb irányítási szintjét és az azokhoz tartozó szerveket. Mivel a szervezet és Horthy Miklós neve egybeforrott és Horthy hatalomból való távozását követően gyökeres változások történtek, így csak a Horthy-kori állapotokat mutatjuk be. A területi korlátok miatt ismertetésünk csak egy általános képet képes felvázolni. Apróbb részletekbe nincs lehetőségünk belemenni. Emellett a területi megkötések miatt a Vitézi Rend általános történelmét sem reprodukáljuk.

1.1 Az intézmény rövid ismertetése

A Vitézi Rend a Horthy-kor egy újonnan alapított szervezete volt, mely vitéz nagybányai Horthy Miklós kormányzósága idején sikeresen intézményesült. A rendet Horthy Miklós alapította, melynek jogi alapját a 6650/1920 M.E. számú rendelet alkotta, ami a Budapesti Közlöny augusztus 29-i számában jelent meg. A renddel egy széles bázison alapuló, újfajta társadalmi elit („új nemesség”) jött létre, melynek tagsága az első- és a második világháború veteránjain és azok

leszármazóin alapult [1]. A jelenlegi kutatási eredmények alapján 1920 és 1945 között több mint 27.000 vitézzel kell számolnunk. [2]

A vitézi intézménnyel Horthy három fő célt kívánt megvalósítani. Az első világháborús frontharcosok szociális helyzetének (részleges) javítása, a jobboldal hatékony összefogása és megszervezése a baloldallal szemben, illetve a nemesség adományozásának hiányából adódóan egy új, a hatalomhoz hű réteg kialakítása [3]. A szervezet bár szilárdan kiépítette strukturális hátterét és folyamatosan erősítette pozícióját Magyarországon belül, mégis alapítója hatalomból való távozását (1944. október 16.) követően, pár év leforgása alatt sikeresen felszámolták. 1945-ben az Ideiglenes Nemzeti Kormány az 529/1945. M.E. számú rendelettel feloszlatta a Vitézi Rendet, majd a (második) Magyar Köztársaság időszakában a 12.770/1948. számú kormányrendelet megszüntette a jogi alapját. [4]

1.2 Forrásadottságok

A Vitézi Rend történetének kutatása igen nehézkes, illetve jelenlegi tudásunk alapján egyes résztemákban nem is lehetséges. Ennek legfőbb oka a nagyfokú forráshiány. Az Országos Vitézi Szék központi irattára Budapest ostromakor kiégett, illetve az akták egy jelentős részét vitéz Benkő Béla vezérőrnagy irányítása alatt nyugatra szállították, ahol nyomuk veszett [5]. Az Országos Vitézi Szék egykori iratainak megsemmisüléséből és eltűnéséből adódóan a vármegyei vitézi székek szintjén keletkezett okmányok szerepe felértékelődik, azonban ezen okiratok kutatása (is) nehézkes. A második világháború, illetve az 1945. utáni kommunista hatalom ezen iratanyagot sem kímélték, így itt is jelentős forrás pusztulásról értekezhetünk. Számos magyarországi levéltár nem rendelkezik a Vitézi Rendre vonatkozó külön gyűjtött iratanyaggal.

Fontos támpillérként kell tekintenünk a Horthy-kor alatt kiadásra került könyvekre és egyéb publikációkra, melyek a Vitézi Rend kiadásában vagy attól független módon jelentek meg. A korabeli kötetek használata alapvető jelentőséggel bír, hiszen az iratpusztulás során elveszett információk egy része pótolható a segítségükkel, azonban csak megfelelő forráskritikával használhatóak, mivel magukban hordozzák (többek között) a kor szellemiségét. A második világháború és az 1945-ös politikai fordulat miatt sajnálatosan e kiadványok is csak korlátozott számban maradtak fenn. A fennmaradt példányok közgyűjteményekbe bekerült példányai állományvédelmi okok miatt sok esetben csak korlátozottan hozzáférhetők.

2 Három főbb irányítási szint

A Vitézi Rend szervezeti előképét a haditelkek (az úgynevezett vitézi telkek) alapításáról és adományozásáról szóló 6.650/1920. M. E. sz. rendelet fektette le. A rendelet 10. §-a előírta, hogy a vitézi telkek és tulajdonosaik felett létre kell hozni egy felügyelőszervet, melynek mellékkötelezettségei között szerepeltek többek között a telkekhez tartozó kötelező közszolgáltatások irányítása és számonkérése, illetve a vitézi fegyelem fenntartása [6]. E központi szervnek a Vitézi Széket jelölték meg, így az Országos Vitézi Széket tekinthetjük a legfőbb irányító hatóságnak.

A Vitézi Rend területi alapelven szervezte meg irányítása alapjait, melynek kialakítása során Magyarország közigazgatási határait vették alapul. A legnagyobb területi egységek, a vitézi törzsszékek voltak, melyek közvetlenül alá voltak rendelve az Országos Vitézi Széknek. Eredetileg (1921-ben) 8 vitézi törzsszéket alakítottak ki, azonban Magyarország 1940-es területi gyarapodását követően további kettőt is létrehoztak Észak-Erdély területén. [7]

A törzsszékeken belül helyezkedtek el a vármegyei vitézi székek. Ezek egy-egy vármegye területén alakultak és határaik megegyezett az adott vármegye területével. Ez alól Budapest, illetve Pest-Pilis-Solt-Kiskun vármegye képeztek kivételt. Budapest Magyarország fővárosaként egymaga alkotott egy vitézi széket „Budapest Székesfőváros Vitézi Széke” néven. Pest-Pilis-Solt-Kiskun

vármegye területét pedig túl nagyinak ítélték, így a könnyebb irányítás érdekében két részre osztották, így kialakítva Pest-Pilis-Solt-Kiskun vármegye Déli Részeinek Vitézi Székét és Pest-Pilis-Solt-Kiskun vármegye Északi Részeinek Vitézi Székét. [8]

2.1 Országos Vitézi Szék

Az Országos Vitézi Szék volt a Vitézi Rend irányítója, döntésre feljogosított előljáró és ellenőrző szerve. Az Országos Vitézi Szék és a Vitézi Rend élén a vitézek főkapitánya állt, mely tisztséget az alapítástól Horthy Miklós töltött be, mint államfő. A főkapitány volt a vitézek legfőbb előljárója, ő elnökölte az Országos Vitézi Szék üléseit, kinevezte a törzskapitányokat és felavatta az új tagokat. Mivel Horthynak nem volt ideje a mindennapokban irányítani az intézményt, így ő rá egy reprezentatív szerepkör hárult, és a Vitézi Rend tényleges irányítását a vitézek főkapitány helyettese végezte. [9]

A főkapitány helyettes a főkapitány távollétében elnökölt az Országos Vitézi Szék ülésein. A főkapitány nevében intézte a működéshez kötődő feladatokat. Jogköréből adódóan például ellenőrizhette a Vitézi Rend összes belső szervét, kinevezhette és leválthatta a vármegyei székkapitányokat és elismerő oklevelet adományozhatott [10]. E tisztséget három személy töltötte be a Horthy-kor időszakában. Először vitéz nemes Nagy Pál, 1921 és 1927 között. Őt követte vitéz nemes tiszabeői Hellebronth Antal, aki 1927-től 1944-ig látta el a feladatokat. Az utolsó személy vitéz Igmándy-Hegyessy Géza volt, aki 1944-ben töltötte be a posztot. [11]

Az Országos Vitézi Szék tagságát az Kis Káté rögzítette. Az alábbi személyek alkották a testületet: a vitézek főkapitánya, a vitézek főkapitány helyettese, 8 (majd 10) törzskapitány, a miniszterelnök képviselője, a belügyminiszter képviselője, a földművelésügyi miniszter képviselője, a honvédelmi miniszter képviselője, az igazságügyi miniszter képviselője és a Magyar Földhitelintézetek Országos Szövetsége képviselője. E személyek jelenlétével zajlott az Országos Vitézi Szék teljes ülése, ahol az intézmény legfontosabb döntései születtek meg [12]. A tisztségviselők első generációját széki gróf Teleki Pál miniszterelnök 1920. szeptember 25-én nevezte ki. [13]

A Vitézi Rend szervezeti, személyzeti, jogi és egyéb ügyeit Országos Vitézi Szék szakosztályai kezelték. Többek között olyan ügyekre kell gondolnunk, mint a vitézi telkek kezelése, a Háborús Emlékérem adminisztrációja és a pénzügyek könyvelése. Összesen 9 osztályt és egy segédhivatalt állítottak fel. Az 1934-es Kis Káté alapján a szakosztályok Vitézi Rend Főszéktartósága alá tartoztak, azonban a későbbiekben a többségük kiszervezésre került. A Főszéktartóság feladata volt az Országos Vitézi Szék határozatainak végrehajtása és a Vitézi Rend központi igazgatásának lebonyolítása. E szervnek az élén a főszéktartó állt. [14]

A Vitézi Renddel kapcsolatos társadalmi és kulturális kérdések megoldására hozták létre a társadalmi bizottságok rendszerét. Minden vármegyei vitézi szék területén felállításra került egy bizottság, illetve az országos koordináció érdekében létrehozták az Országos Vitézi Szék Társadalmi Bizottságát. A bizottság elnökét az Országos Vitézi Szék nevezte ki. A bizottság tagjait az elnök nevezte ki, illetve a törzsszékek is delegálhattak egy-egy főt. Az Országos Vitézi Szék Társadalmi Bizottság védnöksége alatt működött egy, a vitézek feleségeiből álló női csoport, mely karitatív feladatokat végzett. [15]

Az Országos Vitézi Szék fennhatósága alá tartozott még a Vitézi Rend Zrínyi Csoportja is. E szervezetet 1936-ban alapították, hogy a magyar katonaeszményt és a magyar öntudatot ápolja. A vezetőjét az Országos Vitézi Szék nevezte ki. [16]

1. ábra A vitézek főkapitánya (vitész nagybányai Horthy Miklós) beírja nevét a budapesti vitézi székház emlékkönyvébe. [17]

2.2 Vitézi Törzsszék

A vitézi törzsszékek alkották a Vitézi Rend legnagyobb területi egységeit. Eredetileg (1921-ben) 8 törzsszéket alakítottak ki, azonban a revíziós sikerek következményeként további kettőt is felállítottak. Egy törzsszék több vármegyei vitézi székből tevődött össze. Területi állandóságról nem értekezhetünk, mivel 5 alkalommal is átszervezték a törzsszékek területi fennhatóságát. [18]

A törzsszék élén a törzskapitány állt. Ők irányították, felügyelték és ellenőrizték a törzsszékeket és az oda beosztott vármegyei vitézi székeket. Nagyobb ünnepek alkalmával képviselte a vitézek főkapitányát, összefogta és irányította az alá tartozó vármegyei vitézi székek tevékenységét. Ő terjeszthette elő kinevezésre, leváltásra és kitüntetésre a vitézi székkapitányokat, a vármegyei vitézi széktartókat, a vármegyei társadalmi bizottsági elnököket és a vármegyei vitézi ügyészeket. Emellett tagja volt a törzskapitányi értekezletnek. A vitézi törzsszék előadója és a törzskapitány helyettese a törzsszéktartó volt. [19]

2.3 Vármegyei Vitézi Szék

A vármegyei vitézi székek a vitézi törzsszékeken belül helyezkedtek el. A kialakításban a közigazgatási határokat vették alapul, így egy-egy vármegyei vitézi szék határa megegyezett az adott vármegye területével (kivéve Budapest és Pest-Pilis-Solt-Kiskun vármegye). A vármegyei vitézi szék irányítója, mint a vármegyei vitézi szék elnöke, a székkapitány volt. Az ő segítője és helyettese a vármegyei vitézi széktartó volt. A székkapitány és a széktartó munkáját a nemzetvédelmi tiszt segítette [20]. A vármegyei vitézi szék tagjai voltak: a tiszteletbeli székkapitányok, a vármegye főispánja, a vármegye területén elhelyezkedő törvényhatósági joggal rendelkező városok főispánjai és polgármesterei, a vármegye alispánja, a vármegyei gazdaság egyesület elnöke, a vármegyei csendőrpáncsnok, a vármegyei testnevelési és népgondozó kirendeltség vezetője, a vitézek

vármegyei ügyésze (amennyibe vitéz), a vármegye telkes tiszti vitézei, a járási vitézi hadnagyok és a tiszteletbeli vitézi járási hadnagyok. [21]

A vármegyei vitézi szék belsőfelépítésben kisebb igazgatási körzetekre bomlott, az úgynevezett járásokra, illetve a megkülönböztetett jogállású (megyei jogú, szabad királyi, törvényhatósági jogú stb.) városokra, melyeket a járási vitézi hadnagy irányított. A vitézi járások megfeleltethetők voltak a vármegye területén lévő közigazgatási járásokkal. Budapest esetében a kerületek voltak a mérvadóak, melyeket a kerületi vitézi hadnagy irányított. A járásokon belül kisebb, néhány településből álló tömböket alakítottak ki a vitézek lakhely szerinti megoszlása alapján. Ezek élén a vitézi őrmester állt, mely a legalacsonyabb betölthető tisztség volt a Vitézi Renden belül. [22]

3 Összegzés

A Vitézi Rend a Horthy-kor során Magyarország teljes területén jelenvolt és jelentős számú tagsággal rendelkezett. A legfőbb vezetője a vitézek főkapitánya volt, mely tisztséget Horthy Miklós látta el. Azonban Horthy államfői mivoltjából adódóan nem vezette ténylegesen a Vitézi Rendet. Horthy elsődlegesen reprezentációs feladatokat látott el, így a vitézek főkapitányának helyettese volt a valódi irányító.

A precíz működés érdekében a Vitézi Rend kiépítette belső felépítését, mely nagyban támaszkodott Magyarország közigazgatási felosztására. A szervezés során három fontosabb vezetési szint alakult ki: országos, regionális, vármegyei. Az országos szinten az Országos Vitézi Szék volt megtalálható, mely a legfőbb vezetői szerv volt és az egész Vitézi Rendet érintő ügyekkel foglalkozott.

A legnagyobb területi egység a vitézi törzsszék volt, melyet a régiószintű vezetésre és irányításra hoztak létre. A törzsszékek vezetői a törzskapitányok voltak, akiknek a soraiból kerültek kinevezésre a legfontosabb, tényleges vezetők. A törzsszékeken belül helyezkedtek el a vármegyei vitézi székek. Ezek egy-egy vármegye területén alakultak ki és határaik megegyeztek a vármegye határaival. Az élükön a vitézi székkapitányok álltak és ezen a szinten történt a vitézek életének tényleges koordinációja és felügyelete.

4 Hivatkozások

- [1] Négyesy László (1999): A Vitézi Rendről. In: Zounuk - A Jász-Nagykun-Szolnok Megyei Levéltár Évkönyve 14. Szerk.: Zádorné Zsoldos Mária. Jász-Nagykun-Szolnok Megyei Levéltár. Szolnok. 163–164.
- [2] Tóth Marcell (2022): Szegedi vitézek, vitéz szegediek. A Vitézi Rend és Szeged. Areión Kulturális Egyesület. Szeged. 11–12.
- [3] Kerepeszki Róbert (2013): A Vitézi Rend 1920-1945. Attraktor. Máriabesnyő. 12–13.
- [4] Tátrai Szilárd (2000): A Vitézi Rend története a harmincas évektől a felszámolásig. Hadtörténelmi Közlemények, 113. (1), 66–67.
- [5] Tóth Marcell (2024): Szegedtől Szegedig – vitéz Csukonyi Ferenc, az Országos Vitézi Szék vezetőjének életútja. In: „Fegyvert, s vitézt éneklek”. Történetek a Vitézi Rendről. Szerk.: Bernátsky Ferenc. Tornyai János Múzeum, Könyvtár és Művelődési Központ. Hódmezővásárhely. 81–84.
- [6] Facsar Mihály (2025): Vérrel, vassal, ekével, karddal. I. A Vitézi Rend szervezetrendszere. Zrínyi Kiadó. Budapest. 29–30.
- [7] Fekete Ferenc (2011): A Vitéz Rend Története. HK Hermanos Kiadó. Szeged. 166–167.

- [8] Szécsy Imre – Oszlányi Kornél – Oszlányi József – Farkass Jenő (szerk.) (1931): A tízéves Vitézi Rend 1921–1931. Országos Vitézi Szék szerkesztőbizottsága. Budapest. 173–324.
- [9] Fekete Ferenc (2011): A Vitéz Rend Története. HK Hermanos Kiadó. Szeged. 162.
- [10] Fekete Ferenc (2011): A Vitéz Rend Története. HK Hermanos Kiadó. Szeged. 162.
- [11] Facsar Mihály (2025): Vérrel, vassal, ekével, karddal. I. A Vitézi Rend szervezetrendszere. Zrínyi Kiadó. Budapest. 36.
- [12] Fekete Ferenc (2011): A Vitéz Rend Története. HK Hermanos Kiadó. Szeged. 161.
- [13] Tátrai Szilárd (1997): A Vitézi Rend első évtizedének története. Hadtörténelmi Közlemények, 110. (1), 53.
- [14] Facsar Mihály (2025): Vérrel, vassal, ekével, karddal. I. A Vitézi Rend szervezetrendszere. Zrínyi Kiadó. Budapest. 42–45.
- [15] Fekete Ferenc (2011): A Vitéz Rend Története. HK Hermanos Kiadó. Szeged. 173.
- [16] Oláh Szabolcs (2025): Jász-Nagykun-Szolnok vármegye vitézi társadalma az 1920-as és 30-as években. In: Zounuk – Magyar Nemzeti Levéltár A Jász-Nagykun-Szolnok Vármegyei Levéltára Évkönyve 38. Szerk.: Csöngé Attila. Magyar Nemzeti Levéltár Jász-Nagykun-Szolnok Vármegyei Levéltára. Szolnok. 250.
- [17] Képes Vasárnap, 1940. December. 15. 7.
- [18] Facsar Mihály (2025): Vérrel, vassal, ekével, karddal. I. A Vitézi Rend szervezetrendszere. Zrínyi Kiadó. Budapest. 47.
- [19] Fekete Ferenc (2011): A Vitéz Rend Története. HK Hermanos Kiadó. Szeged. 174–175.
- [20] Facsar Mihály (2025): Vérrel, vassal, ekével, karddal. I. A Vitézi Rend szervezetrendszere. Zrínyi Kiadó. Budapest. 51–53.
- [21] Fekete Ferenc (2011): A Vitéz Rend Története. HK Hermanos Kiadó. Szeged. 176–177.
- [22] Tóth Marcell (2022): Szegedi vitézek, vitéz szegediek. A Vitézi Rend és Szeged. Areión Kulturális Egyesület. Szeged. 12.